

Časopis „Poslovne studije”, 2013, 9–10:

Rad primljen: 06.04. 2013.

Rad odobren: 20.04. 2013.

UDK: 331.5.024.5(497.6)

COBISS.BH-ID 3835416

DOI: 10.7251/POS1310115J

Originalan naučni rad

Jakovljević, Sanja, master¹

ANALIZA TRŽIŠTA RADA I STRATEGIJA ZAPOŠLJAVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Rezime: *Unapređenje tržišta rada i povećanje zaposlenosti jedna je od centralnih tema u Bosni i Hercegovini već dugi niz godina. Razlog za to je što zapošljavanje povećava bruto društveni proizvod i smanjuje siromaštvo. Nadalje, veći broj zaposlenih omogućava veće doprinose, time bolje funkcionisanje penzionih i zdravstvenih fondova, te zapošljavanje finansiranjem dodatnih programa zapošljavanja. Problem nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini uglavnom se odnosi na dugoročnu nezaposlenost (nezaposlene preko 12 mjeseci), koja iznosi 22,4 %, dok u EU-27 ta stopa iznosi 3,9 %. Nema zemlje članice Evropske unije koja ima dvocifrenu stopu dugoročne nezaposlenosti. Udio dugoročno nezaposlenih u Bosni i Hercegovini se nije značajnije promijenio od 2008. godine. To nameće potrebu evaluacije kako pasivnih, tako i aktivnih politika zapošljavanja, kao i kreiranja novih mehanizama radne i socijalne integracije.*

Ključne riječi: *makroekonomija, tržište rada, nezaposlenost, ljudski resursi, radna snaga.*

JEL klasifikacija: *E20, J20*

---

¹ Ministarstvo finansija Republike Srpske, Poreska uprava Republike Srpske, sanja.kalabic@yahoo.com

UVOD

Generalna ocjena o ekonomiji BiH u 2011. godini je da je to bila veoma teška godina, jer su postignuti samo simbolični pomaci u pozitivnim makroekonomskim kretanjima. BiH je očuvala stabilnost nominalnih ekonomskih indikatora (domaća valuta, fiksiran devizni kurs i politika valutnog odbora, niska stopa inflacije), ali i dalje ostaju negativna kretanja realnih ekonomskih indikatora koji pokazuju probleme u funkcionisanju ekonomije (visoka stopa nezaposlenosti, visok deficit trgovinskog i platnog bilansa, pad direktnih stranih investicija, budžetski deficiti, nedovoljna stopa ekonomskog rasta i dr.).

U 2012. godini bh. ekonomija bilježi stagnaciju ilustrovanu kroz očekivani realni ekonomski rast od nula odsto, s obzirom na to da nestaju svi ključni faktori koji su bili pokretač blagog oporavka ekonomije u 2010. i 2011. godini.

Postoji opasnost da usljed očekivane recesije koju će zabilježiti sva ključna izvozna tržišta BiH u evrozoni (Njemačka, Italija, Austrija, Slovenija), te zemljama regije (Hrvatska, Srbija) doći do snažnog pada potražnje, a time i drastičnog usporavanja rasta bh. izvoza, te izvozno orijentisane industrijske proizvodnje, što su bili ključni pokretači ekonomskog oporavka u prethodne dvije godine. Pored industrije, na udaru bi se mogle naći i ostale ciklične djelatnosti poput građevinarstva, turizma, transporta, ali i ostale uslužne djelatnosti, kao što je finansijski sektor.

Na dan 31.08.2012. godine, u Bosni i Hercegovini je bilo 545.881 osoba na evidencijama zavoda i službi zapošljavanja u Bosni i Hercegovini. U odnosu na prethodni mjesec, broj nezaposlenih osoba je veći za 3.571 osobu ili 0,66%. Nezaposlenost se povećala u Federaciji BiH za 3.472 osobe (0,92%), u Republici Srpskoj za 16 osoba (0,01%) a u Brčko distriktu BiH za 83 osobe (0,68%). U strukturi lica koja traže zaposlenje, zaključno sa 31.08.2012. godine, NKV radnika je 160.331 ili 29,37%, PKV 11.202 ili 2,05%, KV 189.085 ili 34,64%, VKV 3.766 ili 0,69%, NSS 1.865 ili 0,34%, SSS 137.295 ili 25,15%, VŠS 7.893 ili 1,45% i VSS 34.444 ili 6,31%. I dalje najveći broj evidentirane nezaposlenosti

čine lica sa trećim stepenom obrazovanja, KV radnici, 34,64%, te NKV radnici 29,37%. U avgustu 2012. godine je ukupno 11.621 osoba brisana sa evidencija službi zapošljavanja, a od tog broja 5.795 osoba je zaposleno sa evidencija službi zapošljavanja. Istovremeno je za 7.073 osobe prestao radni odnos, dok su poslodavci u ovom periodu prijavili potrebe za zapošljavanjem 2.130 novih radnika. Prema podacima Agencije za statistiku BiH, u julu 2012. godine, broj zaposlenih u pravnim licima u BiH iznosio je 688.982, a od toga 281.372 žena. U odnosu na juni 2012. godine, broj ukupno zaposlenih u pravnim licima se smanjio za 0,2%, a broj zaposlenih žena se takođe smanjio, i to za 0,3%. Stopa registrovane nezaposlenosti za juli 2012. godine iznosila je 43,9% i u odnosu na juni 2012. godine bila je veća za 0,1 postotni poen.

1. EKONOMSKO-SOCIJALNI KONTEKST I STANJE NA TRŽIŠTU RADA

1.1. Makroekonomski okvir

Prema analizama kretanja ekonomskih trendova u Bosni i Hercegovini, tokom prva tri mjeseca 2012. godine, bh. ekonomija bilježi pad u aktivnostima. Ovakav razvoj je najavljen prošlogodišnjim projekcijama, a uzrokovan je produblјivanjem ekonomske krize u evrozoni, praćenim smanjenjem domaće tražnje i povećanjem bh. vanjskotrgovinskog deficita. Međutim, do kraja godine se ipak očekuje skroman ekonomski rast, kao efekat očekivanog poboljšanja eksternih faktora. Analize za ekonomska istraživanja ukazuju da se u 2013. godini može očekivati izvjesno poboljšanje, te nastavak ekonomskog rasta tokom 2014. i 2015. godine.

Tabela 1: Makroekonomski indikatori za period 2009–2012.

Indikator	Zvanični podaci		Procjene DEP-a
	2010.	2011.	2012.
Nominalni BDP u mil. KM	27.386	29.787	32.561
Nominalni rast u procentu	2,0	8,8	9,3
BDP deflator (prethodna godina = 100)	102,0	102,8	102,6
Realni BDP u mil. KM	26.857	28.964	31.750
Realni rast u procentu (prethodna godina = 100)	0,0	5,8	6,6
Inflacija mjerena indeksom potrošačkih cijena u procentu	1,9	2,4	2,6
Potrošnja u mil. KM	28.238	29.998	31.860
Vladina potrošnja u mil. KM	5.179	5.438	5.710
Privatna potrošnja u mil. KM	23.058	24.560	26.150
Investicije u mil. KM	6.321	7.443	8.692
Vladine investicije u mil. KM	915	1.126	1.328
Privatne investicije u mil. KM	5.515	6.432	7.484
Nacionalna štednja u procentu BDP-a	12,3	14,0	16,4
Vladina štednja u procentu BDP-a	0,6	1,0	1,5
Privatna štednja u procentu BDP-a	11,7	13,0	14,9
Bilans tekućeg računa u mil. KM	-2.940	-3.260	-3.338
Bilans tekućeg računa u procentu BDP-a	-10,7	-10,9	-10,3
Nominalni rast uvoza u procentu	8,3	9,9	10,5
Nominalni rast izvoza u procentu	8,0	12,7	15,6

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Strategija zapošljavanja u BiH 2010–2014. godine

1.2. Analiza stanja na tržištu rada

Stanje na tržištu rada BiH u prvoj polovini 2012. godine nije ohrabrujuće. Broj zaposlenih lica se smanjuje (0,7% g/g) uz konstantan rast broja

nezaposlenih lica (2,4% g/g). Anketna stopa nezaposlenosti je uvećana i iznosi 28%, dok je administrativna 43,8%. I dalje najveći „teret“ lošeg poslovanja u privatnom sektoru nose zaposleni u građevinarstvu, trgovini i ugostiteljstvu, gdje se broj zaposlenih konstantno smanjuje. Uz skroman rast zaposlenih lica u javnom sektoru pretpostavlja se da bi broj zaposlenih lica u BiH u 2012. godini mogao biti smanjen do 0,8%.

U domenu plata se ne može očekivati brži rast. Neto plate u javnom sektoru ne bi trebalo da se mijenjaju zbog važećih budžetskih ušteda, dok bi plate u privatnom sektoru mogle skromno rasti. Sve navedeno ukazuje da bi nominalni rast prosječne neto plate u 2012. godini mogao biti oko 1,5%, dok bi realni rast bio negativan zbog inflacije. Uz nepromijenjen nivo penzija, jasno je da je kupovna moć bh. građana u 2012. godini znatno slabija.

Projekcije tržišta rada 2013–2015. su najviše determinisane rizicima u smislu ekonomskog rasta, odnosno obimom aktivnosti u privatnom sektoru. U 2013. godini se može očekivati stagnacija na tržištu rada. Usporen oporavak bh. i svjetske ekonomije ukazuje da se u spomenutoj godini ne može desiti snažan rast broja zaposlenih u BiH. Tokom posmatrane godine bi moglo doći do prekida trenda smanjenja broja zaposlenih lica, odnosno broj zaposlenih bi ostao približno na nivou 2012. godine (0,3%).

Neto plate zaposlenih u javnom sektoru ne bi trebalo da se mijenjaju (zbog budžetskih ušteda), dok bi plate u privatnom sektoru trebalo da rastu, što bi za posljedicu imalo ukupan rast neto plata od 1,9%. U realnom smislu neto plate bi mogle ostati na nivou iz 2012. godine. U skladu sa pretpostavljenim ekonomskim rastom u BiH, tržište rada bi tek u periodu 2014–2015. moglo bilježiti pozitivne promjene. Naime, jačanje investicionih ulaganja, izvoza i uopšte bolja poslovna klima bi trebalo pozitivno da utiču na zapošljavanje, ali i plate u BiH. Broj zaposlenih u proizvodnji i uslugama u okviru privatnog sektora bi trebalo da se uveća. S druge strane, u javnom sektoru broj zaposlenih bi nešto sporije rastao. Na taj način ukupan broj zaposlenih u BiH bi se uvećao za 1,8% u 2014, odnosno 2,9% u 2015. godini. Rast broja zaposlenih i veći obim posla bi zasigurno pratilo smanjenje broja nezaposlenih lica, ali i brži rast neto

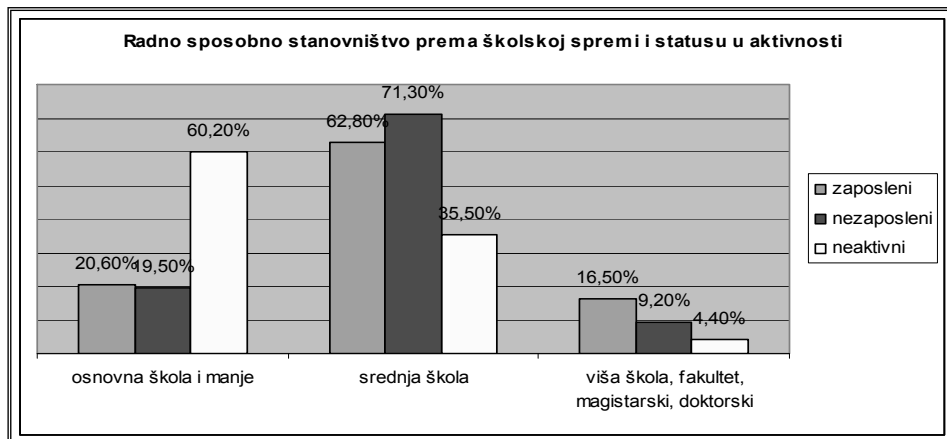
plata. Očekuje se da bi prosječna neto plata mogla biti veća za 3,1% i 3,7% u 2014. odnosno 2015. godini.

1.2.1. Struktura radne snage

Stopa nezaposlenosti u BiH bila je 28,0% (26,4% za muškarce i 30,7% za žene), dok je u istom periodu 2011. godine iznosila 27,6% (26,1% za muškarce i 29,9% za žene). Stopa nezaposlenosti bila je najviša među mladim osobama starosti od 15 do 24 godine. To je iznosilo 63,1% (32,6% za muškarce i 64,0% za žene). Stope aktivnosti i zaposlenosti prema podacima ARS 2012 su iznosile 44,0% i 31,7%, dok su u 2011. godini bile 44,0% i 31,9%. Stope su bile značajno više za muškarce nego za žene. Stope aktivnosti i zaposlenosti su bile najviše u starosnoj grupi od 25 do 49 godina (71,6% i 52,2%).

Podaci pokazuju na to da u BiH ispod polovine broja radno sposobnog stanovništva čine aktivne osobe, tj. one koje se na tržištu rada javljaju kao zaposlene i nezaposlene osobe. Obrazovna struktura zaposlenih osoba pokazuje da najveći udio (62,8%) ima završenu srednju školu, slijede zaposleni s osnovnom školom ili nižim obrazovanjem (20,6%) i 16,5% akademski obrazovanih osoba. Nezaposlene osobe imaju donekle sličnu obrazovnu strukturu: 71,3% osoba ima srednjoškolsko obrazovanje, 19,5% su osobe s osnovnim obrazovanjem ili niže, dok je 9,2% završilo višu školu, fakultet, akademiju, magisterij ili doktorat. Istovremeno, podaci pokazuju nižu obrazovnu strukturu neaktivnih osoba starijih od 15 godina: među njima je gotovo 60,2% osoba sa završenom osnovnom školom ili niže, 35,5% su osobe sa srednjom školom, a preostalih 4,4% su akademski obrazovane osobe.

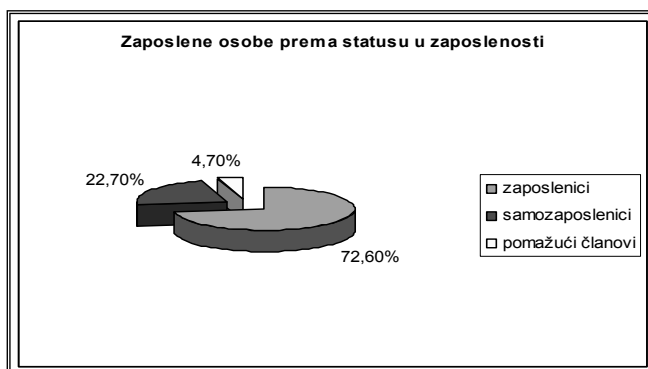
Grafikon 1: Radno sposobno stanovništvo prema školskoj spremi i statusu u aktivnosti

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Anketa o radnoj snazi za 2012. godinu

Struktura zaposlenih osoba prema statusu u zaposlenju pokazuje da osobe u plaćenju zaposlenosti (zaposlenici) imaju najveće učešće (72,6%). Učešće samozaposlenih osoba je bilo 22,7%, a neplaćenih pomažućih članova je bilo 4,7%.

Grafikon 2: Zaposlene osobe prema statusu zaposlenosti

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Anketa o radnoj snazi za 2012. godinu

Struktura zaposlenih osoba prema sektoru aktivnosti pokazuje da je najveće učešće u sektoru usluga, 49,1%, zatim u sektoru industrije, 30,4%, i u sektoru poljoprivrede, 20,6%.

Grafikon 3: Zaposlene osobe prema sektoru aktivnosti

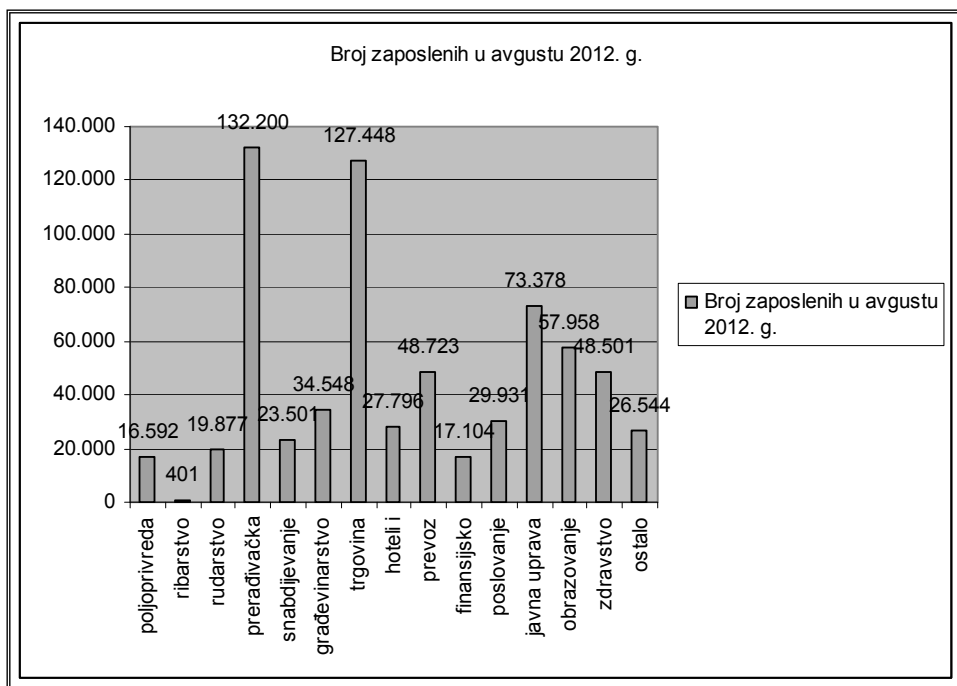
Izvor: Agencija za statistiku BiH, Anкета o radnoj snazi za 2012. godinu

1.2.2. Struktura tržišta rada po sektorima

U avgustu 2012. godine broj zaposlenih u pravnim licima BiH iznosio je 686.986, a od toga 280.155 žena. U odnosu na juli 2012. godine, broj zaposlenih u pravnim licima se smanjio za 0,3%, a broj zaposlenih žena se takođe smanjio za 0,4%. Broj nezaposlenih u avgustu 2012. godine se povećao za 1,2%, a broj nezaposlenih žena se takođe povećao za 0,9% u odnosu na juli 2012. godine. Na osnovu polugodišnjeg istraživanja s punim obuhvatom RAD-15, stanje 31. marta 2012, početkom avgusta 2012. godine napravljena je korekcija objavljenih podataka o zaposlenima u pravnim licima, dobivenih mjesečnim istraživanjem RAD-1. Stoga su podaci od septembra 2011. do marta 2012. konačni, a za ostale mjeseci 2012. privremeni.

Grafikon 4: Broj zaposlenih u avgustu 2012. prema sektorima

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS i Zavod za zapošljavanje FBiH

1.2.3. Registrovana nezaposlenost i stopa nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini

Prosječan broj nezaposlenih u BiH je u K1 2012. godine iznosio 542,6 hiljada lica, što je za 2,7% više u odnosu na K1 2011. godine. To je ujedno i najveći broj nezaposlenih lica u BiH u posljednjoj deceniji. Oba entiteta bilježe porast broja nezaposlenih, naročito Republika Srpska. Prosječan broj nezaposlenih u Federaciji BiH je uvećan za 2,1% g/g (374,8 hiljada lica), dok je u Republici Srpskoj uvećan za 4% g/g (155,5 hiljada lica). Administrativna stopa nezaposlenosti u BiH je u K1 2012. godine iznosila 44,1%. U analizi prijave na evidenciju za zapošljavanje u

oba entiteta dominira prestanak radnog odnosa kao glavni razlog prijave na Zavod za zapošljavanje (oko 66%). Kao i u 2011. godini, najčešći razlog prekida radnog odnosa u K1 2012. godine je bio tehnološki višak, prestanak ugovora na određeno vrijeme, te sporazumni prekid radnog odnosa.

Grafikon 5: Kretanje stope nezaposlenosti u prvom kvartalu 2012. godine

Izvor: Agencija za rad i zapošljavanje BiH, Pregled stanja tržišta rada u BiH

U avgustu 2012. godine broj registrovanih nezaposlenih u BiH iznosio je 545.904 lica. Ako kao baznu godinu uzmemo 2010. (2010=100) i uporedimo avgust 2012. sa istim mjesecom 2011. godine, uočićemo rast nezaposlenosti od 2,9 indeksna poena ili u apsolutnom iznosu broj osoba koje se vode kao nezaposlene povećao se za 14.846 lica. Potrebno je naglasiti da se ovaj broj registrovanih nezaposlenih osoba ne može upoređivati sa brojem nezaposlenih osoba koji je dobijen putem Ankete o radnoj snazi.

Ako poredimo registrovane nezaposlene po kvalifikacijskoj strukturi, uočava se da je najveći broj nezaposlenih osoba sa VKV i KV kvalifikacijom 192.845, zatim slijede osobe sa NK 160.364 i sa SSS 137.294 osoba. Kao nezaposleni vodi se najmanji broj osoba višeg obrazovanja, tj. VŠŠ 7.891, a slijede ih osobe sa visokom školskom spremom 34.436 (uključujući doktore nauka i magistre).

Udio ženske populacije u registrovanim nezaposlenim iznosi 50,8 % ili u apsolutnom iznosu 277.161 osoba ženskoga pola. U ženskoj populaciji najveći broj nezaposlenih osoba je nekvalifikovanih NK – 84.188, sa srednjom spremom – 82.640 i sa VKV i KV kvalifikacijom 77.164 osobe ženskoga pola.

Tabela 2: Broj nezaposlenih osoba u BiH prema kvalifikacijama i polu²

	2012.							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
UKUPNO	541.374	543.647	542.742	540.326	537.029	538.151	539.366	545.904
Muškarci	269.564	271.318	270.231	268.153	265.861	266.133	264.591	268.743
Žene	271.810	272.329	272.511	272.173	271.168	272.018	274.775	277.161
FAKULTET	30.286	30.294	30.226	30.229	29.690	29.783	32.264	34.436
Muškarci	10.798	10.853	10.844	10.860	10.611	10.614	11.324	11.925
Žene	19.488	19.441	19.382	19.369	19.079	19.169	20.940	22.511
VIŠA ŠKOLA	7.611	7.579	7.549	7.502	7.430	7.419	7.572	7.891
Muškarci	2.869	2.864	2.857	2.846	2.802	2.790	2.810	2.906
Žene	4.742	4.715	4.692	4.656	4.628	4.629	4.762	4.985
SREDNJA Š.	134.555	135.299	135.379	135.238	134.347	135.517	136.562	137.294
Muškarci	53.682	54.181	54.136	53.883	53.346	53.856	54.300	54.654
Žene	80.873	81.118	81.243	81.355	81.001	81.661	82.262	82.640
VKV i KV	192.876	193.913	193.464	191.950	190.777	191.232	192.258	192.845

² Izvor: Agencija za statistiku BiH, DEP kalkulacije.

POSLOVNE STUDIJE/ BUSINESS STUDIES

Muškarci	116.459	117.312	116.798	115.606	114.685	114.827	115.386	115.681
Žene	76.417	76.601	76.666	76.344	76.092	76.405	76.872	77.164
POLUKVALIFIKOVANI	13.409	13.482	13.401	13.298	13.223	13.200	13.138	13.074
Muškarci	7.656	7.710	7.654	7.576	7.493	7.478	7.451	7.401
Žene	5.753	5.772	5.747	5.722	5.730	5.722	5.687	5.673
NEKVALIFIKOVANI	162.637	163.080	162.723	162.109	161.562	161.000	157.572	160.364
Muškarci	78.100	78.398	77.942	77.382	76.924	76.568	73.320	76.176
Žene	84.537	84.682	84.781	84.727	84.638	84.432	84.252	84.188

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Saopštenje o registrovanoj nezaposlenosti, 2012. godina

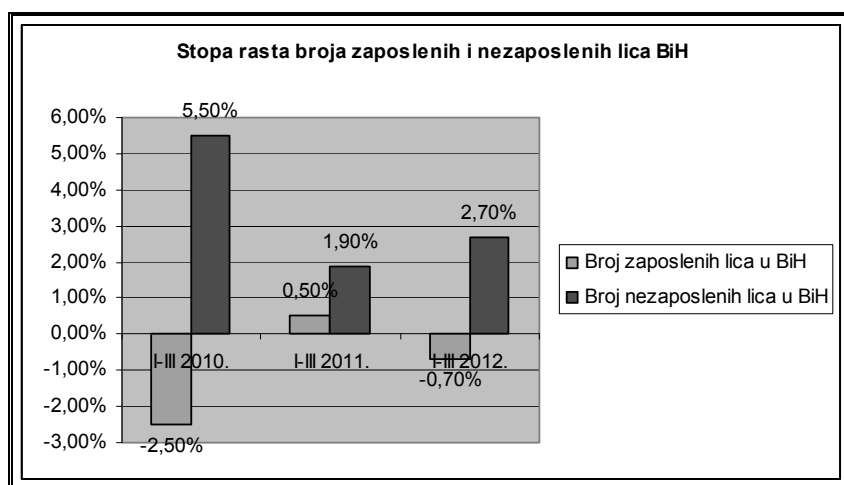
1.2.4. Registrovana zaposlenost u Bosni i Hercegovini

Prosječan broj zaposlenih u BiH u K1 2012. godine je iznosio 688,3 hiljade lica, što je za 0,7% manje (ili 4,7 hiljada lica) u odnosu na isti period 2011. godine. U istom kvartalu, prosječan broj penzionera u BiH je uvećan za 11,6 hiljada lica u odnosu na K1 2011. godine, što navodi na zaključak da je jedan od uzroka smanjenja broja zaposlenih lica u BiH penzionisanje radne snage. Najveći doprinos smanjenju broja zaposlenih u BiH ima privatni sektor, gdje je broj zaposlenih smanjen za 1,6% g/g. Uslužne djelatnosti prednjače u smanjenju broja zaposlenih lica. Loše poslovne prilike u građevinarstvu u K1 2012. godine su doprinijele intenzivnom smanjenju broja zaposlenih u pomenutoj grani (-8,7% g/g). Pored toga, usporena poslovna aktivnost u oblastima restorana i hotela, ali i trgovine na veliko i malo uticala je da broj zaposlenih u ovim granama bude izrazit (-6,9% g/g i -2,4% g/g respektivno). U okviru industrijske proizvodnje, najznačajniji doprinos smanjenju broja zaposlenih je u prerađivačkoj industriji. Negativan rast obima proizvodnje u prerađivačkoj industriji u K1 2012. godine je doveo do smanjenja broja zaposlenih u pomenutoj grani

od 0,4% g/g. U javnom sektoru, u oblasti zdravstvene zaštite i obrazovanja, broj zaposlenih lica je uvećan (1,4% i 3,1%), dok je u javnoj upravi i odbrani smanjen za 0,5% g/g.

U analizi entiteta evidentno je da je prosječan broj zaposlenih u Federaciji BiH u K1 2012. godine smanjen za 0,7% g/g (437,3 hiljada lica). Kao i na bh. nivou, najznačajnije smanjenje broja zaposlenih je registrovano u oblastima građevinarstva (-10% g/g), saobraćaja, skladištenja i veza (-2,6%), te trgovine na veliko i malo (-1,3%). O oblasti prerađivačke industrije broj zaposlenih u Federaciji je povećan za 0,7%.

Grafikon 6: Stopa rasta broja zaposlenih i nezaposlenih lica u BiH

Izvor: Agencija za statistiku BiH, DEP kalkulacije

1.3. Analiza ljudskih resursa u BiH i nivoi obrazovanja

Osnov ljudskih resursa u Bosni i Hercegovini je neadekvatno razvijen i nedovoljno iskorišten. Neujednačeno i često nedovoljno kvalitetno obrazovanje predstavlja glavnu prepreku zapošljivosti i održivom ekonom-

skom razvoju zemlje (Becker, Murphy, Tamura 1990). Iako je obrazovni sistem u prošloj deceniji prošao umjerenu reformu, isti je još uvijek izložen izazovima poput izuzetno složenog institucionalnog okvira i administrativne iscjepkanosti.

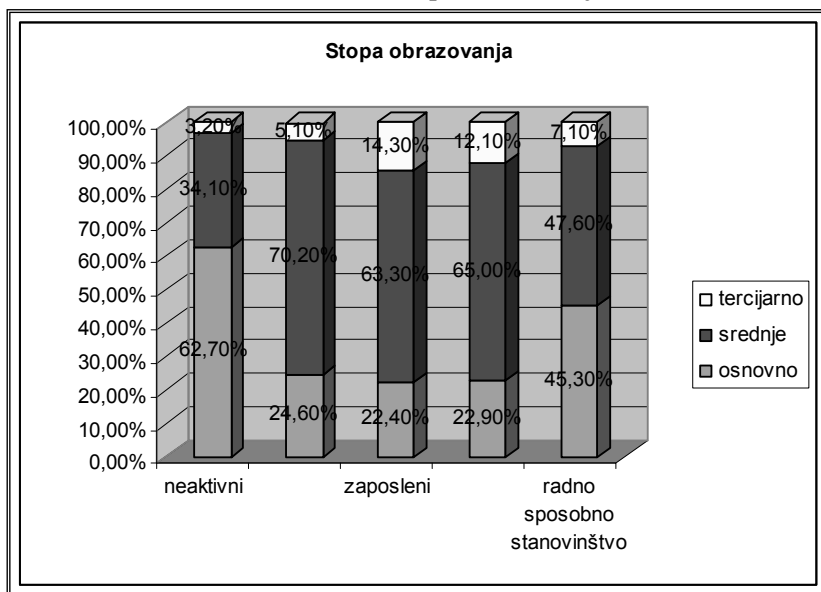
Finansiranje i koordinacija obrazovanja u BiH se vrši na nivou entiteta i kantona. Sredstva državnog budžeta namijenjena obrazovanju gotovo da ne postoje. RS i FBiH troše oko 4% i 6% svog BDP-a na obrazovanje, dok budžet Odjela za obrazovanje BD BiH iznosi 11,2% budžeta Distrikta.

Uprkos napretku ostvarenom posljednjih godina, BiH zaostaje za svojim susjednim državama kada je u pitanju stopa upisa u škole sa 89% bruto stope upisa u srednje obrazovanje nasuprot 94% u Sloveniji i Hrvatskoj, sa nižim stopama zabilježenim samo u Makedoniji. Stopa upisa djece koja dolaze iz siromašnih porodica gdje roditelji imaju nizak stepen obrazovanja je mnogo niža od prosjeka, što im samo po sebi otežava sticanje boljih uslova za izlazak iz siromaštva (Leadbeater 1999).

Iako su stope upisa u srednje škole zadovoljavajuće, stope obrazovanja su još uvijek niske, sa samo 47,6 lica u radnoj dobi koji su okončali srednje obrazovanje, što je djelimično posljedica visokih stopa napuštanja školovanja. Ova razlika se takođe može objasniti migracijama mladih, što ozbiljno iscrpljuje bazu ljudskih resursa u zemlji.

Analiza radno sposobnog stanovništva prema stepenu obrazovanja u 2011. godini otkriva uznemirujuće činjenice: gotovo polovina lica u radnoj dobi (45,3%) imaju samo osnovno obrazovanje. Ovo je, prije svega, naslijeđe iz rata, kada su razaranja školskih objekata i prekid obrazovanja naveli veliki broj lica sa samo osnovnim obrazovanjem da napuste školovanje. Zbog toga su lica koja stupaju na tržište rada od 1995. godine najviše pogođena.

Grafikon 7: Stopa obrazovanja

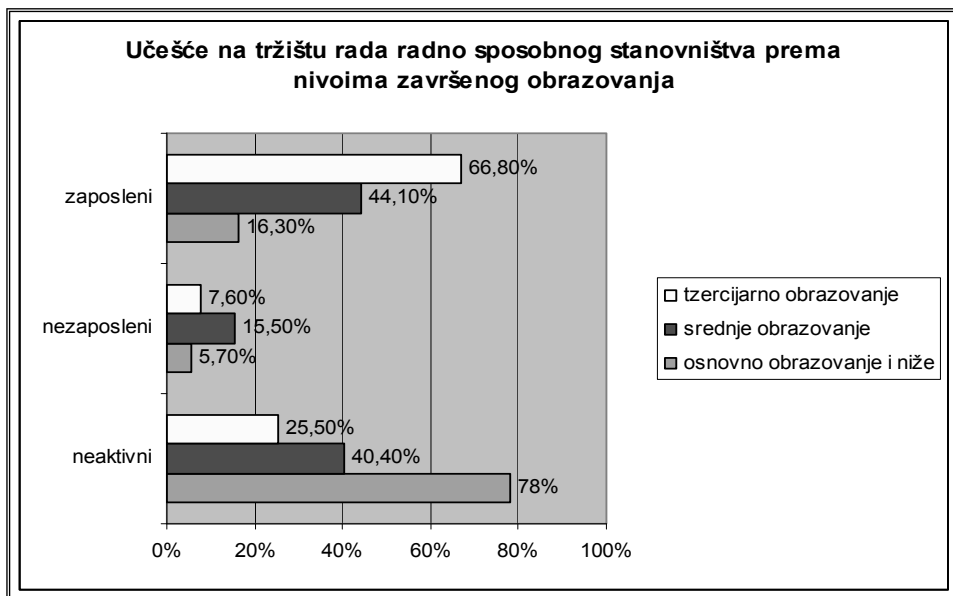

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Statistika obrazovanja

Anketa radne snage navodi da je 78% radno sposobnog stanovništva sa osnovnim obrazovanjem ili niže bilo izvan radne snage; od čega je samo 16,3% bilo zaposleno. Mali broj nezaposlenih je uglavnom rezultat široko rasprostranjene obeshrabrenosti lica sa osnovnim ili nižim obrazovanjem, a koja proizlazi iz niske zaposlenosti i ima za posljedicu visoke stope neaktivnosti (Becker, Murphy, Tamura 1990).

Šanse za zapošljavanje značajno se poboljšavaju sa završenim srednjim obrazovanjem – u 2009. godini dva od pet lica su bila zaposlena. Ova grupa stanovništva pokazuje veće učešće na tržištu rada, sa velikim brojem kako zaposlenih (44%) tako i nezaposlenih (15,5%).

Grafikon 8: Učešće na tržištu rada radno sposobnog stanovništva prema nivoima završenog obrazovanja

Izvor: Agencija za rad i zapošljavanje BiH

2. KLJUČNI IZAZOVI NA TRŽIŠTU RADA

Tržište rada u BiH karakterišu visoki nivoi nezaposlenosti, naročito među mlađim stanovništvom. I pored značajnog pada stope nezaposlenosti, procijenjena stopa nezaposlenosti je iznosila 24,1% u 2011. godini. Nezaposlenost je najviša među mladima od 15 do 24 godine i ona je u 2011. godini iznosila 48,7% (46,4% za muškarce i 52,7% za žene). Tržište rada je takođe karakterisala niska stopa zaposlenosti (33% u 2011. godini) i visoka neaktivnost, uglavnom kao rezultat neučestvovanja žena na tržištu rada. Drugi izazovi tržišta rada se odnose na visoke stope dugoročne nezaposlenosti i slabu pokretljivost radne snage. Osim toga, socijalni partneri su slabi i malo učestvuju u oblikovanju programa zapošljavanja. Treba naglasiti da su i dalje posebno akutne razlike među polovima, te da

predstavljaju glavni izazov kojim treba da se bave socijalno-ekonomske politike.

Na osnovu analize tržišta rada identifikovani su ključni izazovi, pri čijem rješavanju bi trebalo uzeti u obzir i razlike među polovima:

1. Nedovoljno snažan i zaposlenjem bogat rast

Visoke stope inkluzivnog i zaposlenošću bogatog rasta su potrebne u značajnom vremenskom periodu kako bi se u BiH eliminisao deficit produktivne zaposlenosti i stope zaposlenosti, te prihodi iz rada doveli do nivoa EU standarda i ciljeva. Izražena ekonomska aktivnost u godinama koje su prethodile ekonomskoj krizi je imala pozitivan uticaj na zapošljavanje i tržište rada. Trenutno ekonomsko usporavanje je značajno uticalo na rast izvoza i uvoza, priliv direktnih stranih ulaganja i novčanih doznaka iz inostranstva, i imalo ozbiljne negativne efekte po zapošljavanje. Stope siromaštva su i dalje zabrinjavajuće i vjerovatno će se pogoršavati usljed opadanja zaposlenosti, što je posljedica globalne ekonomske krize (Ehrenberg, Smith 2003). Poslovni ambijent i investiciona klima nisu povoljni, prepreke za poslovanje su velike, čime se onemogućava kreiranje preduzeća, stimuliše neformalnost i ugrožava dobro upravljanje. Glavni izazov je ostvariti brz oporavak iz krize i dovesti BiH na put visokog i održivog rasta bogatog zaposlenjem. S obzirom na ozbiljan nedostatak produktivne zaposlenosti, to će iziskivati snažne i uzajamno podržavajuće i koherentne ekonomske politike i politike zapošljavanja.

2. Slabi rezultati tržišta rada, posebno za osjetljive grupe: niske stope aktivnosti i zaposlenosti (posebno za žene); visoka nezaposlenost (posebno mladih i nekvalifikovane radne snage)

Situacija na tržištu rada koju karakteriše visoka nezaposlenost, u kojoj dominiraju strukturalna i dugoročna nezaposlenost, velika su prepreka za brže i masovnije zapošljavanje nekih ciljnih grupa, a posebno osjetljivih grupa na tržištu rada. Visoke stope nezaposlenosti žena (25,6%) i mladih (46,4% za muškarce i 52,7% za žene) predmet su ozbiljne zabrinutosti. Nesporno je da neaktivnost vodi u siromaštvo, a time i u socijalnu isključenost. Problem se usložnjava kada se više kategorija stanovništva osjećaju marginalizovanim, tj. isključenim iz društvenih tokova, čime se

smanjuju i njihove prilike za integraciju ili reintegraciju u društvo, i stvara plodno tlo za socijalne tenzije. Kada govorimo o neaktivnosti, manje od polovine radno sposobnog stanovništva iznad 15 godina aktivno je, sa uočljivim razlikama među polovima. Neaktivnost pogađa više od polovine radno sposobnog stanovništva, posebno žene, odnosno skoro 70% radno sposobnih žena i uglavnom sa osnovnim i/ili bez obrazovanja, odnosno skoro 65%. Međutim, osim žena i lica sa posebnim potrebama, i Romi su često izloženi riziku od doživotne neaktivnosti, a izražena je i visoka stopa neaktivnosti mladih – naročito među mladima sa nižim i srednjim stepenom obrazovanja.

3. Nizak stepen pokretljivosti radne snage

Slaba pokretljivost radne snage je takođe jedna od karakteristika tržišta rada u Bosni i Hercegovini (Lolić 2012, 143). Uzroke slabe pokretljivosti treba prije svega tražiti i u slabom stvaranju radnih mjesta, nefleksibilnosti tržišta rada, nesigurnosti prihoda, kao i tradicionalnoj nepokretljivosti radne snage unutar zemlje, u smislu nespremnosti stanovništva da zbog potrebe posla napuštaju svoja prebivališta. Migracije te vrste uglavnom se javljaju kod niskokvalifikovane radne snage i zaposlenih koji privremeno odlaze u druge dijelove zemlje radi uspostavljanja i osposobljavanja poslovnih kapaciteta ili zamjene privremeno odsutnih radnika. Drugi razlozi za slabu pokretljivost radne snage unutar zemlje se odnose na razlike između entitetskih zakonodavstava u oblasti socijalnog osiguranja, poput različitih stopa doprinosa, kriterijuma podobnosti, izračuna naknada i trajanja. Niski nivoi plata su takođe jedna od prepreka u smislu omogućavanja smještaja u drugom mjestu, kao i povećanih životnih troškova u slučaju razdvojenih porodica. Proces evropskih integracija naglašava važnost pokretljivosti radne snage s obzirom na to da ona nameće punu mobilnost radne snage.

4. Visok stepen zaposlenosti u neformalnoj ekonomiji

Neformalna ekonomija u BiH je velika i većina neformalnih radnih mjesta je u poljoprivrednom sektoru. Kada je u pitanju neformalna zaposlenost ili „neprijavljeni rad“, odsustvo definicije u postojećim propisima donekle otežava procjenu njene veličine. Problem takođe predstavlja što pojam neformalne ekonomije obuhvata kako neformalne ekonomske jedinice, tako i neprijavljene radnike. Kada su u pitanju

neprijavljeni radnici, razlika postoji kod onih koji rade u registrovanim preduzećima (formalna ekonomija), ali dio svojih primanja dobijaju u gotovini na ruke ili nisu nikako prijavljeni, kao i samozaposlenih radnika koji nisu prijavljeni, tj. nisu poreski obveznici i stoga nisu uključeni u osnovu koja se koristi za izračun doprinosa socijalne sigurnosti ili nisu nikako registrovani, i onih radnika koji su samozaposleni, ali nisu registrovani. Kada su u pitanju starosne grupe, mladi su neproporcionalno više zastupljeni na neformalnom tržištu rada.

Problem radnika u neformalnom zaposlenju, a koji obuhvataju i radnike u plaćenom zaposlenju, kao i radnike koji rade za vlastiti račun, sastoji se u tome da oni nisu obuhvaćeni ili su nedovoljno obuhvaćeni u zakonu i u praksi zakonskim i institucionalnim aranžmanima. Posljedično, oni su marginalizovani i isključeni iz ekonomskih i društvenih tokova.

5. Neadekvatan razvoj ljudskih resursa

Uprkos ostvarenom napretku i nedavnim reformama, obrazovni sistem se suočava sa značajnim izazovima i stoga je neophodno unaprijediti ga, od najnižeg do najvišeg nivoa. Stope upisa u predškolsko obrazovanje su najniže u regionu, dok su stope upisa u osnovno i srednje obrazovanje povoljnije, iako ispod zadovoljavajućeg nivoa. Nedostatak efikasnosti sistema tercijarnog obrazovanja se može potkrijepiti činjenicom da samo 3% studenata okončava na vrijeme svoje studije. Lica sa najvišim nivoima obrazovanja predstavljaju najniže stope nezaposlenosti, iako se čini da formalni sistem obrazovanja nije u stanju obezbijediti vještine potrebne dinamičnom i savremenom tržištu rada. Problem je, s jedne strane, da postoji neusklađenost između vještina i potreba tržišta rada, a s druge strane, da postoji neusklađenost između obrazovnih profila i sektora u kojima postoji povećana tražnja za radnicima.

Kada je u pitanju stručno obrazovanje i obuke, reforme su u toku, ali su spore. Planirana opsežna modernizacija sistema obrazovanja i obuke još se nije ostvarila. Većina opreme dostupne u školama za stručnu obuku je zastarjela, broj nastavnika obučenih u novim metodologijama podučavanja je ograničen, a mogućnosti za sticanje radnog iskustva u preduzećima su minimalne. Treba unaprijediti relevantnost rezultata stručne obuke za potrebe tržišta rada. Postojeće mogućnosti za učenje su veoma ograničene i dostupne samo malom broju radno sposobnog stanovništva.

6. Ograničeni kapaciteti politika i institucija tržišta rada

Postoje značajne slabosti u osmišljavanju, implementaciji, monitoringu i evaluaciji intervencija na tržištu rada. Upravljanje institucijama tržišta rada je slabo i treba mu jačanje kapaciteta na svim nivoima. Provođenje radnog zakonodavstva predstavlja glavni izazov. Aktivne politike i programi tržišta rada (APPTR) koje provode zavodi i službe za zapošljavanje u Bosni i Hercegovini su uglavnom usredsređeni na programe sufinansiranja novog zapošljavanja, samozapošljavanja i obuke. Nadalje, APPTR imaju široke ciljeve i ne dosežu do onih klijenata koji su u najnepovoljnijem položaju. Postoji hitna potreba da se procijeni efikasnost i efektivnost aktivnih politika tržišta rada (APTR), kao i da se uspostavi sistem indikatora uspješnosti, kako bi se pratilo da li su programi bili adekvatno osmišljeni, ciljani, povezani i implementirani. Sve ključne funkcije modernih službi za zapošljavanje nisu adekvatno obuhvaćene. Treba unaprijediti obuhvat profesionalnog savjetovanja i pomoći u traženju zaposlenja radi ponovnog zapošljavanja. Ograničeni su finansijski i ljudski resursi za razvijanje i provođenje adekvatnih APPTR.

7. Nedovoljan socijalni dijalog u oblasti zapošljavanja

Izuzev oblasti koje se odnose na zapošljavanje, a kojima se tradicionalno bave kolektivni ugovori (npr. utvrđivanje plata i drugih uslova zapošljavanja), organizacije poslodavaca i radnika su malo uključene u oblikovanje programa zapošljavanja. Oni sve više otvoreno ističu svoju želju da budu aktivni učesnici u formulisanju i sprovođenju ekonomskih i socijalnih politika, i shodno tome i onih koje se tiču zapošljavanja. To prodrazumijeva proširivanje socijalnog dijaloga na pitanja koja nisu samo predmet kolektivnih ugovora, već i na njihovo učešće u formulisanju, provođenju, praćenju i evaluaciji politika. Oni takođe traže osnivanje savjetodavnih odbora u svim službama za zapošljavanje u Bosni i Hercegovini.

3. CILJ I STRATEGIJA ZAPOŠLJAVANJA U BIH

Cilj Strategije zapošljavanja u Bosni i Hercegovini je da unaprijedi puno, produktivno i slobodno izabrano zaposlenje za sve. Odabrani ciljevi

politike predviđaju i preventivne i kurativne inicijative radi rješavanja izazova bosanskohercegovačkog tržišta rada. Glavni cilj strategije zapošljavanja u Bosni i Hercegovini je da poveća kvalitet i kvantitet radnih mjesta i istovremeno promoviše socijalnu uključenost i borbu protiv nejednakosti među polovima.

Odabrana kombinacija politika predviđa intervencije koje se odnose i na potražnju radne snage (ekonomski rast praćen zapošljavanjem) i na ponudu radne snage (razvoj ljudskih resursa), kao i na upravljanje tržištem rada (institucije, politike i programi) (Ehrenberg, Smith 2003).

Prije svega, unapređenje kapaciteta privrede kako bi se omogućio održiv i snažan rast, bogat zapošljavanjem, i unapređenje kvaliteta radnih mjesta od izuzetne je važnosti. Stoga je prvi prioritetni cilj promovisanje inkluzivnog i zapošljavanjem bogatog rasta i smanjenje deficita produktivnog zaposlenja i dostojanstvenog rada.

Drugo, povećanje relevantnosti obrazovanja i obuke radi sticanja vještina i unapređenje pristupa razvoju ljudskih resursa za više žena i muškaraca može znatno doprinijeti da se krene ka većoj produktivnosti, rastu zapošljavanja i rastu prihoda. Zbog toga je drugi prioritetni cilj unapređenje zapošljavanja žena i muškaraca, a naročito najugroženijih.

Konačno, unapređenje institucionalnog okvira i kapaciteta je od ključne važnosti kako bi se osigurala izrada, monitoring i evaluacija odgovarajućih politika zapošljavanja, kao i djelotvorna implementacija. Zbog toga bi treći prioritetni cilj bio unapređenje djelotvornosti, efikasnosti i upravljanja politikama i institucijama tržišta rada.

3.1. Cilj i strategija zapošljavanja u Republici Srpskoj

U proteklih pet godina, Republika Srpska se afirmisala kao prepoznatljiv ekonomski prostor u okruženju, a u periodu od 2005. do 2009. godine BDP je nominalno povećan za 42,7%, dok je prosječna realna stopa rasta iznosila 4,6%. Iako je u proteklom periodu privredna aktivnost u značajnoj mjeri bila pod negativnim uticajem svjetske ekonomske krize, Vlada Republike Srpske je svojim instrumentima i mjerama uticala da se ti ne-

gativni efekti umanje i što prije prevaziđu. Sektorskim strategijama razvoja Vlada Republike Srpske definisala je, između ostalog, povećanje industrijske proizvodnje, što će se direktno odraziti na povećanje broja zaposlenih u Republici Srpskoj. S obzirom na razvojnu vladinu politiku, koja se, između ostalog, bazira i na strane investicije, u narednom periodu preduzeće se više aktivnosti na stvaranju uslova za inteziviranje stranih investicija, a u oblasti industrijske proizvodnje predviđa se podsticanje razvoja novih proizvoda, proizvodnih procesa i tehnologija, kao i supstitucija uvoznih proizvoda domaćim. Takođe, predviđa se i jačanje javno-privatnog partnerstva i njegovog jačeg uvođenja u proizvodni sektor. Povećanjem stope doprinosa za nezaposlenost sa 0,7% na 1% na bruto plate zaposlenih, Zavod je u 2011. godini uspio stabilizovati finansijsku situaciju, tako da je u 2012. godini dio sredstava usmjeren na provođenje aktivnih mjera zapošljavanja, što predstavlja pozitivan trend u odnosu na prethodni period, kada su se zbog nedostataka finansijskih sredstava aktivne mjere provodile uz podršku drugih partnera i organizacija, uglavnom međunarodnih. Na osnovu valorizacije rezultata rada Zavoda u 2011. godini, a u skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, stavovima iz Dokumenta okvirnog budžeta, a posebno opredjeljenjima i ciljevima utvrđenim u Strategiji zapošljavanja u Republici Srpskoj u periodu 2011–2015. godina i Akcionim planom za njeno provođenje, kao i drugim sektorskim strategijama u Republici Srpskoj i BiH, utvrđuju se mjere, aktivnosti i zadaci Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske za 2012. godinu.

Pri tome, imaju se u vidu i principi i standardi koji važe za ovu oblast, a odnose se na:

- primjenu konvencija MOP-a;
- jednakost i ravnopravnost svih lica na evidenciji u pogledu ostvarivanja njihovih prava;
- primjenu drugih međunarodnih konvencija;
- transparentnost rada i otvorenost za javnost;
- zajedničko djelovanje sa drugim partnerima na tržištu rada u rješavanju problema nezaposlenosti.

U 2012. godini, Zavod će nastaviti realizaciju zadataka i aktivnosti koje su započete u prethodnom periodu, a posebno na:

- organizaciono i kadrovsko osposobljavanje radnika Zavoda u cilju efikasnije realizacije zadataka;
- razvoj usluga koje se odnose na potrebe nezaposlenih lica i poslodavaca radi bržeg i većeg zapošljavanja, te jačanje funkcije posredovanja;
- saradnju sa drugim društvenim partnerima sa ciljem iznalaženja efikasnijih načina realizacije zadataka u zapošljavanju;
- aktivniji odnos Zavoda prema promjenama na tržištu rada kako bi se došlo do objektivnih činjenica i podataka o promjenama i kretanjima i u skladu sa tim definisali budući zadaci i aktivnosti;
- analizu promjena stanja na evidenciji u cilju zapošljavanja teško zapošljivih grupa i kategorija nezaposlenih lica;
- analizu i praćenje promjena akata i normativno-pravnog okvira koji se odnosi na zapošljavanje, odnosno izmjene onih odredbi koje nisu u funkciji zapošljavanja.

Mjere aktivne politike zapošljavanja realizovaće se kroz:

- unapređenje i modernizaciju funkcije posredovanja u cilju efikasnijeg usklađivanja ponude i potražnje;
- unapređenje i jačanje usluga ključnim korisnicima, poslodavcima i nezaposlenim licima;
- praćenje i analizu stanja i potreba tržišta rada, kretanja zapošljavanja, zaposlenosti i nezaposlenosti;
- realizaciju, monitoring i evaluaciju već usvojenih projekata zapošljavanja koji se nastavljaju i u 2012 godini;
- realizaciju projekata razvoja i jačanja mehanizama rada, unutrašnjih kapaciteta i povećanja konkurentnosti Službe zapošljavanja u saradnji sa drugim partnerima i organizacijama;
- uspostavljanje osnovnih sadržaja rada, razvoj i jačanje funkcije profesionalnog informisanja, karijernog usmjeravanja i cjeloživotnog učenja;

- jačanje i razvoj preduzetništva kroz projekte sufinansiranja samozapošljavanja;
- pripremu i provođenje projekata zapošljavanja određenih ciljnih grupa i teže zapošljivih lica kroz programe doobuke i pripreme, zavisno od potreba poslodavaca i finansijskih sredstava, a u skladu sa Strategijom zapošljavanja;
- učešće u pripremi i realizaciji programa prekogranične saradnje u okviru IPA projekata.

Realizacija programa zapošljavanja u Republici Srpskoj³:

1. Projekat zapošljavanja pripravnika visoke stručne spreme u Republici Srpskoj „Prvi posao“

Projekat zapošljavanja pripravnika visoke stručne spreme u Republici Srpskoj „Prvi posao“ je odobren u toku 2010. godine, pa je njegova realizacija najvećim dijelom nastavljena i u 2011. godini, jer su prva zapošljavanja pripravnika počela u drugoj polovini godine. Cilj Projekta je zapošljavanje 1.500 mladih i stručnih lica sa evidencije Zavoda u svojstvu pripravnika, odnosno lica koja nemaju radnog iskustva u svom zanimanju, a isto im je potrebno kao uslov za zasnivanje radnog odnosa i polaganje pripravničkog ispita.

Ukupna vrijednost sredstava potrebnih za realizaciju Projekta iznosi 14.874.120,00 KM od kojih je Vlada Republike Srpske izdvojila 60% odnosno 8.924.400,00 KM dok preostalih 40% u iznosu 5.949.720,00 KM obezbjeđuju poslodavci koji angažuju pripravnike.

2. Projekat podrške zapošljavanju Roma u Republici Srpskoj u 2011. godini

Zavod za zapošljavanje Republike Srpske realizuje i Projekat podrške zapošljavanju Roma u Republici Srpskoj u 2011. godini, za koji je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH obezbijedilo sredstva u iznosu od 220.000 KM, koja su uvećana za iznos neutrošenih sredstava iz 2009. godine, u iznosu od 173.541,66 KM, što ukupno za Projekat iznosi

---

³ Za više informacija pogledati: Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, www.zzrs.org (24.10.2012).

393.541,66 KM. Cilj Projekta je stvaranje povoljnijih uslova za samozapošljavanje Roma, stimulisanje poslodavaca na zapošljavanje Roma, ekonomska i socijalna integracija romske populacije na području cijele Republike Srpske.

3. Projekat zapošljavanja mladih do 30 godina sa srednjom stručnom spremom u Republici Srpskoj

U okviru implementacije Projekta zapošljavanja i zadržavanja mladih – YERP, Zavod za zapošljavanje u saradnji sa UNDP realizuje Projekat zapošljavanja mladih do 30 godina sa srednjom stručnom spremom u Republici Srpskoj. Cilj Projekta je zapošljavanje u statusu pripravnika 116 lica srednje stručne spreme (IV stepen) u trajanju od šest (6) mjeseci, koji se vode na evidenciji Zavoda za zapošljavanje i nemaju radnog iskustva u svom zanimanju, a koje im je potrebno kao uslov za zasnivanje radnog odnosa, odnosno polaganje pripravnčkog ispita. Ukupna vrijednost Projekta je 279.792,00 KM a sredstva je obezbijedio UNDP, uz podršku lokalnih zajednica. Iz ovih sredstava finansiraju se neto plate pripravnika u iznosu od 402,00 KM, dok poslodavci koji zapošljavaju lica iz navedene ciljne grupe snose troškove poreza i doprinosa na utvrđeni iznos plate.

4. Projekat zapošljavanja pripravnika visoke i više stručne spreme u Republici Srpskoj „Znanjem do posla“

Projektom je obuhvaćeno sufinansiranje zarada 1000 mladih i stručnih lica visoke i više stručne spreme sa evidencije Zavoda za zapošljavanje koji nemaju radnog iskustva u svom zanimanju, a koje im je potrebno kao uslov za zasnivanje radnog odnosa, odnosno polaganje pripravnčkog ispita. Od navedenog broja sufinansira se zapošljavanje za 850 lica sa VSS i 150 lica sa VŠS. Ukupna vrijednost Projekta iznosi 11.268.610,50 KM.

5. Projekat podrške mrežama socijalne zaštite i zapošljavanju (SSNESP)

Svjetska banka kroz Projekat podrške mrežama socijalne zaštite i zapošljavanju (SSNESP) pruža podršku vlastima u Bosni i Hercegovini na usvajanju i provođenju programa reformi i unapređenju mreže socijalne zaštite. Vladi Republike Srpske je odobren kredit Svjetske banke (IDA) broj: 4704-0 BA u iznosu od 6.000.000,00 USD za Projekat

podrške mrežama socijalne zaštite i zapošljavanju, pri čemu se dio sredstava, u iznosu od 4.400.000,00 USD, usmjerava na implementaciju aktivnih mjera na tržištu rada, i to:

- sufinansiranje zapošljavanja kod poslodavaca,
- sufinansiranje samozapošljavanja u oblasti poljoprivrede i malog biznisa,
- sufinansiranje obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije,
- sufinansiranje poboljšanja mobilnosti radne snage i
- sufinansiranje javnih radova.

3.2. Cilj i strategija zapošljavanja u Federaciji BiH

Program rada Federalnog zavoda za zapošljavanje za 2012. godinu obuhvata kontinuirane aktivnosti koje će, u okviru svojih nadležnosti i finansijskih mogućnosti, Federalni zavod za zapošljavanje realizovati u skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, podzakonskim aktima, Strategijom zapošljavanja u Federaciji Bosne i Hercegovine 2009–2013. i Akcionim planom zapošljavanja u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2010–2013. godina.

Prioritetni cilj definisan u Strategiji i Akcionom planu jeste smanjiti stopu dugotrajno nezaposlenih i drugih teško zapošljivih kategorija nezaposlenih osoba, odnosno povećati stopu zaposlenosti mladih za 2% godišnje i stopu zaposlenosti žena za 1,5% godišnje.

Radi efektivnog i efikasnog provođenja mjera aktivne politike zapošljavanja i kvalitetnog usaglašavanja ponude i potražnje na tržištu rada, programi zapošljavanja se implementiraju u skladu sa dinamikom priliva i raspoloživosti finansijskih sredstava:

1. Program zapošljavanja „Prilika za sve“

Tabela 3: Program zapošljavanja „Prilika za sve“

Cilj:	<ul style="list-style-type: none"> - Stvaranje uslova za sticanje prvog radnog iskustva - Podizanje konkurentnosti nezaposlenih osoba na tržištu rada - Podsticanje samozapošljavanja/ pokretanja vlastitog biznisa - Sprečavanje dugotrajne nezaposlenosti
Planirane aktivnosti:	<ul style="list-style-type: none"> - Sufinansiranje zapošljavanja kod poslodavca - Sufinansiranje samozapošljavanja/ pokretanja vlastitog biznisa
Ciljna grupa:	<ul style="list-style-type: none"> - Mladi bez radnog iskustva (SSS, VŠS, VSS), dobi do 30 godina, prijavljeni na evidenciju nezaposlenih - Žene, bez obzira na obrazovnu strukturu i dob, prijavljene na evidenciju nezaposlenih - Demobilisani borci sa faktorom otežane zapošljivosti - Nezaposlene osobe bez obzira na obrazovnu strukturu i dob, prijavljene na evidenciju nezaposlenih najmanje 24 mjeseca - Romi bez obzira na obrazovnu strukturu i dob, prijavljeni na evidenciju nezaposlenih
Finansiranje:	- Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje u iznosu od 8.350.000 KM
Partneri u realizaciji:	- Poslodavci, kantonalne službe za zapošljavanje, druge zainteresovane institucije i organizacije
Vrijeme realizacije:	- 2012–2013. godina

Izvor: Zavod za zapošljavanje FBiH

2. Program sufinansiranja samozapošljavanja mladih osoba „Omladinsko poduzetništvo“

Tabela 4: Program zapošljavanja „Omladinsko preduzetništvo“

Cilj:	- Podsticanje mladih osoba na samozapošljavanje/ pokretanje vlastitog biznisa
Planirane aktivnosti:	- Sufinansiranje samozapošljavanja/ pokretanja vlastitog biznisa
Ciljna grupa:	- Mlade osobe, dobi do 30 godina, bez obzira na stepen obrazovanja, prijavljene na evidenciju nezaposlenih
Finansiranje:	- Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje u iznosu od 490.000 KM
Partneri u realizaciji:	- Kantonalne službe za zapošljavanje, druge zainteresovane institucije i organizacije
Vrijeme realizacije:	- 2012–2013. godina

Izvor: Zavod za zapošljavanje FBiH

3. Program zapošljavanja i samozapošljavanja povratnika

Tabela 5: Program zapošljavanja povratnika

Cilj:	- Podsticati samozapošljavanje, zapošljavanje i održiv povratak u Bosni i Hercegovini u skladu sa Revidiranom strategijom provedbe Aneksa 7 Dejtonskog sporazuma
Planirane aktivnosti:	- Sufinansiranje zapošljavanja kod poslodavca - Sufinansiranje samozapošljavanja/ pokretanja vlastitog biznisa
Ciljna grupa:	- Povratnici bez obzira na dob i obrazovanje, prijavljeni na evidenciju nezaposlenih
Finansiranje:	- Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje u iznosu od 1.500.000 KM
Partneri u realizaciji:	- Poslodavci, kantonalne službe za zapošljavanje, druge zainteresovane institucije i organizacije
Vrijeme realizacije:	- 2012. godina

Izvor: Zavod za zapošljavanje FBiH

4. „Sistem integriranih centara za inkubirani razvoj i konsalting“ – pilot projekat

Tabela 6: Program zapošljavanja „Sistem integriranih centara za inkubirani razvoj i konsalting“

Cilj:	- Formiranje integriranih centara za inkubirani razvoj i konsalting
Planirane aktivnosti:	- Pružanje podrške u formiranju centara kroz saradnju sa opštinama i drugim partnerima (pomoć budućim preduzetnicima da pokrenu biznis, podrška novoosnovanim preduzećima ili obrtima da se održe i stabilizuju u početnim fazama svoga razvoja, podrška bh. državljanima u dijaspori koji žele pokrenuti poslovne aktivnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine) - Sufinansiranje samozapošljavanja/ pokretanja vlastitog biznisa
Ciljna grupa:	- Nezaposlene osobe bez obzira na dob i obrazovanje, prijavljene na evidenciju nezaposlenih
Finansiranje:	- Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje u iznosu od 2.000.000 KM
Partneri u realizaciji:	- Općine, kantonalne službe za zapošljavanje, druge zainteresovane institucije i organizacije
Vrijeme realizacije:	- 2012. godina

Izvor: Zavod za zapošljavanje FBiH

5. „Klaster za znanje“ – pilot projekat

Tabela 7: Program zapošljavanja „Klaster za znanje“

Cilj:	- Učešće u formiranju klastera preduzeća baziranog na edukaciji i stručnom osposobljavanju
Planirane aktivnosti:	- Pružanje podrške u formiranju klastera znanja za edukaciju i stručno osposobljavanje osoba sa evidencije nezaposlenih i zaposlenih kojima prijeti gubitak zaposlenja - Organizacija okruglih stolova i drugih skupova o mogućnostima unapređenja oblasti zapošljavanja i cjeloživotnog učenja - Tehničko-administrativne aktivnosti

Ciljna grupa:	- Preduzeća koja veći dio svog poslovanja obavljaju u inostranstvu - Preduzeća koja posluju na području dva i više kantona - Preduzeća u većinskom državnom vlasništvu od značaja za Federaciju BiH
Finansiranje:	- Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje u iznosu od 50.000 KM
Partneri u realizaciji:	- Preduzeća iz ciljne grupe, kantonalne službe za zapošljavanje, druge zainteresovane institucije i organizacije
Vrijeme realizacije:	- 2012. godina

Izvor: Zavod za zapošljavanje FBiH

6. Program sufinansiranja obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije

Tabela 8: Program obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije

Cilj:	- Za poznatog poslodavca sufinansirati obuku, dokvalifikaciju i prekvalifikaciju - Sufinansirati obuku zaposlenih osoba radi zadržavanja zaposlenja - Povećati konkurentnost osoba sa evidencije nezaposlenih za potrebe tržišta rada
Planirane aktivnosti:	- Stručna obuka, obuka na radnom mjestu, dokvalifikacija i prekvalifikacija (sticanje stručnih znanja u vezi sa zvanjem/ zanimanjem, dodatno obrazovanje u okviru istog zanimanja ili za drugo zanimanje u odnosu na postojeće, ali u okviru istog ili višeg stepena obrazovanja)
Ciljna grupa:	- Osobe sa evidencije nezaposlenih i zaposleni kojima prijeti gubitak zaposlenja
Finansiranje:	- Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje u iznosu od 1.500.000 KM
Partneri u realizaciji:	- Poslodavci, kantonalne službe za zapošljavanje i druge zainteresovane institucije i asocijacije
Vrijeme realizacije:	- 2012. godina

Izvor: Zavod za zapošljavanje FBiH

ZAKLJUČAK

Kako se prema projekcijama DEP-a u 2012. godini očekivao realni rast BDP-a od 2,1%, uz skroman nivo investicija, kreiranje radnih mjesta je i tokom 2012. godine ostao najveći prioritet. Nije realno očekivati snažan rast broja zaposlenih lica. Dok će u privatnom sektoru najveći izazov biti zaustavljanje trenda smanjenja broja zaposlenih, javni sektor bi na osnovu važećih budžetskih restrikcija trebalo da zadrži postojeći broj zaposlenih lica bez mogućnosti upošljavanja novih lica. Skroman obim industrijske proizvodnje bi mogao doprinijeti zaustavljanju smanjenja broja zaposlenih u spomenutoj grani. Na osnovu navedenog, zaključuje se da broj zaposlenih lica u 2012. godini stagnira i kreće se približno isto kao i u 2011. godini. Neto plate u privatnom sektoru, kao osnovnom pokretaču pozitivnih dešavanja na tržištu rada, u 2012. godini bilježe bržu stopu rasta u odnosu na javni sektor (zbog spomenutih restrikcija). Djelatnosti koje su bile najviše pogođene negativnim dešavanjima iz prethodnih godina bi trebalo pozitivno da doprinesu opštem rastu plata. S druge strane, neto plate u javnom sektoru i dalje ne bi trebalo značajnije da se mijenjaju.

Oporavak i jačanje tržišta rada se može očekivati tek 2013. odnosno 2014. godine. Snažniji rast bh. ekonomije bi trebalo da ima pozitivne implikacije na tržište rada. Jačanje izvoza i investicija u BiH bi otvorilo mogućnost za kreiranje novih radnih mjesta. U domenu privatnog sektora, očekuje se povećanje broja zaposlenih u svim sektorima, a intenziviranje obima poslova u industriji i građevinarstvu će povećati broj zaposlenih lica u ovim sektorima koji će ujedno biti jedan od akceleratora rasta broja zaposlenih u BiH. Broj zaposlenih i u javnom sektoru će se početi uvećavati, ali znatno sporijom stopom rasta u odnosu na privatni sektor. U skladu sa tim, ukupan broj zaposlenih u BiH bi se povećao za oko 1,5% u 2013. godini odnosno 2% g/g u 2014. godini. Zbog većeg obima poslova i bolje poslovne klime, neto plate u nominalnom iznosu bi se u spomenutim godinama mogle uvećati za 3,1% u 2013, odnosno 3,7% u 2014. godini. Nešto brži rast plata u odnosu na prethodne dvije godine, praćen rastom broja zaposlenih, trebalo bi da ima pozitivne implikacije na prikupljene prihode od doprinosa u penzionim fonovima. I pored toga, nivo penzija u 2013–2014. godini će biti determinisan započetom reformom penzionih sistema u BiH.

Usporen oporavak bh. ekonomije čini neizvjesnim kreiranje novih radnih mjesta i očuvanje postojećih, brži priliv nove radne snage i nemogućnost ekonomije da apsorbuje istu, neusklađenost ponude i potražnje radne snage, spora reforma penzionog sistema u FBiH (u Republici Srpskoj je usvojen novi Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 134/11) i stupio je na snagu 01.01.2012. godine) i neizvjesnost iznosa prikupljenih prihoda od doprinosa iz kojih se finansiraju penzije – sve su to rizici na putu strategije zapošljavanja u BiH.

LITERATURA

1. Becker, S. G., Murphy, K. M., Tamura, R. F. (1990). *Human Capital, Fertility and Economic Growth*. The Journal of Political Economy, Vol. 98, No. 5, part 2.
2. Bolcis, S. (2003). *Svet rada u transformaciji*. Beograd: Plato.
3. Lolić, S. (2012). „Koncept znanja u novoj ekonomiji – ekonomiji znanja“, *Poslovne studije*. 7–8: 141–148.
4. Ehrenberg, G., Smith, R. S. (2003) *Modern Labor Economics: Theory and Public Policy*. Boston, San Francisco, New York: Addison-Wesley.
5. Leadbeater, C. (1999) *Living oh Thin Air: The New Economie*. London: Viking.
6. Obradić, A. (2005) *Makroekonomika tranzicijskog tržišta rada*. Zagreb: Politička kultura.
7. Agencija za statistiku BiH, www.bhas.ba (12.10.2012)
8. Agencija za rad i zapošljavanje BiH, www.arz.gov.ba (08.09.2012)
9. Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, www.dep.gov.ba (16.09.2012)
10. Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, www.zzrs.org (24.10.2012)
11. Zavod za zapošljavanje Federacije BiH, www.fzzz.ba (26.10.2012)

Sanja Jakovljević, master

MARKET ANALYSIS AND EMPLOYMENT STRATEGY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary: *Improving the labour market and increasing employment have been one of the central issues in Bosnia and Herzegovina for many years. The reason behind this is that employment increases GDP and reduces poverty. Furthermore, an increased number of employees contribute more to the budget and consequently to better functioning of the pension and health funds as well as to employment by funding of new employment programs. The problem of unemployment in Bosnia and Herzegovina is mainly related to the long-term unemployment (the unemployed for over 12 months), which is over 22.4%, while in the EU-27 the rate is 3.9%. No member of the European Union has a double-digit rate of long-term unemployment. The share of the long-term unemployed in Bosnia and Herzegovina has not significantly changed since 2008. It is, therefore, necessary to evaluate passive and active labour market policies as well as to create new mechanisms of labour and social integration.*

Key words: *macroeconomics, labour market, unemployment, human resources, labour.*

JEL classification: *E20, J20*